

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1933

ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗ: 4 ΜΑΡΤΙΟΥ 1934

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κύριοι Ἐταῖροι,

Προτάσσοντες πάντοτε κατὰ καθῆκον εὐλαβείας τοὺς μεταστάντας ἀφ' ἡμῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἑταίρους καὶ συναγωνιστάς, καὶ τὴν τήρησιν τῆς συνηθείας ταύτης θεωροῦντες ὡς ἐλαχίστην ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς ἐκείνους ἐκ μέρους τῶν ἐπιζώντων ὀφειλομένης εὐγνώμονος ἀναμνήσεως καὶ ὡς μέτρον εὐγενείας πραγματικῆς, ἀρχόμεθα καὶ ἐφέτος τῆς λογοδοσίας τοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ἱεροπραξίας ταύτης.

Ἐκ τῶν ἐπιτίμων ἡμῶν ἑταίρων ἐξέλιπεν ὁ Αἰμύλιος Reisch, Καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ Διευθυντῆς τοῦ Αὐστριακοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος, μέλος δὲ τακτικὸν τῆς ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Reisch καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα μόλις ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐώρτασε, τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ καρποὶ τῶν ἐργασιῶν του ἀναμφισβητήτως προήγαγον καὶ διεφώτισαν πολλὰ σημεῖα τῆς ἀρχαίας μνημειακῆς ἱστορίας. Ἀνήκων καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀξιόλογον ἀρχαιολογικὴν σχολήν, τὴν ὁποίαν κατηύθυνεν ἡ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ Ὁθωνοῦ Benndorf, καὶ ἐλάμπρυναν πλὴν αὐτοῦ τοῦ διδασκά-

λου τὰ ὀνόματα πολλῶν ἐκείνου πνευματικῶν ἀπογόνων καὶ ἐπιγόνων, διέτριψε περὶ τὴν μελέτην τῶν μουσικῶν ἀγῶνων τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἑλληνικῶν ἀναθημάτων, τῶν φιλολογικῶν πηγῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Doerpfeld ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου κοινοῦ συγγράμματος καὶ ἡσχολήθη καθ' ὅλου περὶ ζητήματα τῆς ἱστορίας τῶν τεχνιτῶν, ἔχων ὡς ἀφετηρίαν τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ φιλολογικὴν μόρφωσιν καὶ κριτικὴν ὀξύτητα, ἐφόδια, ἅτινα ἔθηκαν ἐδραίας βάσεις εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ, ἔδωκαν δὲ καὶ τὴν ὀριστικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων τῶν μελετῶν αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ ὅλως ἀπὸ τῶν καθαρῶς μορφολογικῶν ἐρευνῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης — διότι καὶ ἡ περὶ τοῦ Καλάμιδος ἐργασία καὶ ἡ περὶ τῆς κλειδούχου τοῦ Νικομάχου ἔρευνα εἶναι ὠφελιμώτατα ἔργα — ἐτρέπη κυρίως πρὸς τὴν ἱστορικωτέραν καὶ φιλολογικωτέραν μορφὴν τῆς μελέτης. Καρπὸς δὲ τῆς κλίσεώς του ταύτης εἶναι καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν εἰκόνων τοῦ νεωτέρου Φιλοστράτου (μετὰ τοῦ K. Schenkl).

Ἀπὸ τοῦ 1909 Διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἤδη δὲ πρὸ πολλοῦ καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας — κατανήλωσε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ διὰ τοῦ Bennndorf δοξασθέντος ἀρχαιολογικοῦ καθιδρύματος τῆς Αὐστρίας καὶ ὠφέλησε οὐχὶ μόνον τὴν ἐπιστήμην τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πολὺ εὐρυτέραν καὶ διεθνῆ, ἀναπτύξας καὶ ἐξαιρετον προσήθειαν καὶ ψυχῆς ἡμερότητα σπανίαν, τῆς ὁποίας πάντες διατηροῦμεν ἀγαθωτάτην ἀνάμνησιν.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἰσοβίων καὶ τακτικῶν ἐταίρων ἐξέλιπον:

Ὁ γνωστὸς Κωνσταντινουπολίτης ἱστορικὸς Βασίλειος Μυστακίδης (16 - 2 - 33) χρηματίσας ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ διευθύνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ αὐτοκρατορικὸν τότε Μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὀργάνωσιν παρὰ πολὺ συνετέλεσεν, ἰδιαίτερος τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀναβιβασθεὶς εἰς τὴν

θέσιν τοῦ ἔθνικοῦ συμβούλου τῶν Πατριαρχείων, ὅπου φιλογενέστατα ἔδρασε.

Ἐν βαθεῖ γήρατι ἀπέθανεν ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν Ζῆκος Ῥώσης (17. 9. 33), διαπρεπέστατος θεολόγος καὶ ἔθνικώτατος ἀνὴρ, σφόδρα τιμηθεὶς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ξένῃ διὰ τε τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ.

Ὁ Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων Δημοσθένης Πίππας ἐξέλιπε μετὰ μακρὰν νόσον (1. 11. 33) καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ ἀκόμῃ τῆς ἡλικίας του, μὴ προφθάσας νὰ ἀφήσῃ περισσότερα δείγματα τῆς ἐπιστημονικῆς του ικανότητος, ἢ ὅποια θὰ ἠδύνατο πολὺ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ συνθετικὴ του ἐργασία περὶ τῆς Δήλου καὶ τῶν μνημείων αὐτῆς καὶ ἡ ἄλλη εὐσυνειδήτος καὶ ἀφωσιωμένη ὑπηρεσιακὴ του δρασις.

Μετὰ μακρὰν νόσον καὶ ἐν νεαροῦ σχετικῶς ἡλικίᾳ ἀπέθανε καὶ ὁ λογιστὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Παναγιώτης Στριγόπουλος ἐπὶ τριάκοντα πέντε περίπου ἔτη μετὰ παραδειγματικῆς ἐντιμότητος καὶ ἀφοσιώσεως ὑπηρετήσας τὰ συμφέροντα τῆς Ἐταιρείας καὶ ἀγαπήσας τὸ ἴδρυμα ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ οἶκον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβούλιον ἔπληξεν ἀμέσως ὁ σκληρὸς θάνατος, ἀφαρπάσας δύο πολυτίμους ἡμῶν φίλους καὶ συνεργάτας τὸν Σπυρίδωνα Παγανέλην (27. 6. 33) καὶ τὸν Σίμον Μενάρδον (28. 7. 33).

Ὁ Σπυρίδων Παγανέλης ἐπὶ μακρὸν συνεργασθεὶς ἐν τῷ συμβουλίῳ μᾶς παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀδαμάντινον αὐτοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν εὐγενεστάτην του ψυχὴν, συνηνωμένα πρὸς ποιητικὴν διάνοιαν, τῆς ὁποίας τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα διέθρεψαν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τοὺς θαυμαστάς τῶν ἀρχαίων τόπων καὶ τῆς γραφικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκέρδησαν νέους φίλους. Ἡ πρὸς τὸ ὠραῖον εὐαισθησία καὶ ἡ ἀβρότης τῆς ἐκφράσεως, ἀντικατοπιρρίζουσα τὴν λεπτότητα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας τὴν

εὐστροφίαν καὶ ἐνισχυομένη ὑπὸ μιᾶς ἀπεριορίστου ἀγάπης πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, κατέστησαν τὸν Σπυρίδωνα Παγανέλην ἐθνικὸν λογοτέχνην, ὁ ὁποῖος ἤντιλῃσε τὰς ἐμπνεύσεις του ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπηθύνθη πρὸς Ἕλληνας, ζῶντας καὶ τρεφομένους μὲ τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλλάδος τῶν χιλιετηρίδων τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν χιλιετηρίδων τοῦ μέλλοντος.

Παρὰ τὸ βῆρος τῶν ἐτῶν καὶ τὸν κάματον τοῦ σώματος αἰ θαυμασταὶ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ἡ ἄδολος εἰλικρίνεια καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἀνεπιτήδευτος ὑπερηφάνεια καὶ ἀξιοπρέπεια τοῦ χαρακτῆρος διετήρησαν μέχρι τέλους ἀκμαίαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Σπυρίδωνος Παγανέλη καὶ καθιστῶσι ἀνεξάλειπτον τὴν ἀνάμνησιν τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργασίας.

Ἄλλὰ τοῦ Σίμου Μενάρδου ὁ θάνατος δὲν ἔχει οὐδὲ τοῦ βαθέος γήρατος τὴν παρηγορίαν. Εἶναι βαθεῖα πληγὴ, τῆς ὁποίας ὅλοι αἰσθανόμεθα ἀκόμη τὸν πόνον, ποθοῦντες ζωηρῶς τὸν θαυμάσιον συνεργάτην.

Ὡπλισμένος διὰ βαθείας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ διὰ τῆς πείρας μακρᾶς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, διδάκτωρ ἤδη τῆς τε Νομικῆς καὶ τῆς Φιλολογίας, ἐπίτιμος πτυχιούχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης, ὅπου καὶ κληθεὶς ἐδίδαξε σειρὰν μαθημάτων περὶ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἔχων δὲ τὴν ἐπίσης ὑπερήφανον ἀνάμνησιν ὅτι ὑπηρέτησεν ὡς ἐπόπτης τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας τῆς καὶ εἰς αὐτὸν φιλτάτης πατρίδος καὶ εἰς ἡμᾶς προσφιλεστάτης μεγαλονήσου Κύπρου, συγγραφεὺς ἤδη πολλῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσιν κατέχει θέσιν ἢ περὶ τὰς τοπωνυμίας τῆς Κύπρου θαυμαστὴ ἐργασία, ἢ μετὰ πασῶν τῶν ἄλλων παρέχουσα ἀδρότατα δείγματα τῆς φιλολογικῆς καὶ γλωσσικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐρευνητικότητος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, — ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα κοσμούμενος καὶ ἐξαιρόμενος ὑπὲρ τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους διὰ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ ἠθους, ἀποτόκου εὐγενεστάτης ψυχῆς καὶ λεπτοτάτης οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπι-

δράση ἀγαθῶς ὁ Σίμος Μενάρδος ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ καὶ νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ χρηστότητος καὶ εὐθύτητος ὡς καὶ διὰ τῆς ὄντως ἀριστοκρατικῆς ἀβρότητας τῶν τρόπων καὶ τῆς χαριτολόγου διαθέσεως τῆς διανοίας εἰς τὸν σχηματισμὸν θαυμαστῆς ἠρέμου ἀτμοσφαιρᾶς ἀλληλεγγύης καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας ὑπὲρ μεγάλων οὐχὶ μόνον ἐπιστημονικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν, οἷοι τίθενται καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ. Ἐπάλλετο δὲ ὄντως ἡ ψυχὴ τοῦ Μενάρδου διὰ πᾶσαν ἐθνικὴν πρόοδον καὶ διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀντανεκλῶσαν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑθνους καὶ προθυμότερα πάντοτε ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐθνικῆς ιδέας, ὅπου-δῆποτε ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπερμαχήσῃ ταύτης.

Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ σύμβολον τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἠγετῶν τοῦ λαοῦ ὁ δικέφαλος ἀετὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων.

Διὰ τοῦτο ἐξαίρομεν πρὸς μίμησιν τὸ παράδειγμα τοῦ Σίμου Μενάρδου καὶ θεωροῦμεν αὐτὸ χρησιμώτατον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συχνὰ τελευταῖον κλυδωνιζομένης ἀνερματίστου καὶ ἀσυναρτήτου ἐθνικῆς ἀγωγῆς, διότι ὁ Μενάρδος δὲν ἐδίδαξεν ἀπλῶς τὰ ἀνθρωπιστικὰ γράμματα, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ ἴδιος ἐνσάρκωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἤσκησεν αὐτὸν ὡς ἀνάγκη τῆς ψυχῆς του.

Κλείοντες τὴν πένθιμον σειρὰν στρέφομεν μετ' ἐξαιρέτου χαρᾶς τὴν σκέψιν ἡμῶν πρὸς τοὺς ζῶντας καὶ χαιρετίζομεν καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸν πολυσέβαστον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τῇ 26^η Δεκεμβρίου 1933 συνειπλήρωσε τὸ ὄγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὡς σημαντικὸν σταθμὸν ἐνδόξου ἐπιστημονικοῦ βίου.

Ὁ Γουλιέλμος Dœrpfeld ἐορτάζων τὴν ὄγδοηκοστὴν ταύτην ἐπέτειον ἐπὶ Ἑλληνικῆς νήσου, ἡ ὁποία ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀποτελεῖ στόχον ἐπιμόνου αὐτοῦ μελέτης, ἠθέλησε νὰ τονίσῃ ἅπαξ ἔτι τοὺς ἀρρήκτους δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν του μετὰ τῆς ἡμετέρας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ εἶναι ὑπερή-

φανος, διότι ἐξέθρεψε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν δαιμόνιον τοῦ κορυφαίου ἀνδρὸς καὶ ἐξεμαίευσεν τὰ πολύτιμα διδάγματα, δι' ὧν ἐφωτίσθη διεθνῶς ἡ ἱστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠργανώθη ἐδραίως ἡ ἀνασκαφικὴ μεθοδολογία.

Οἱ διασημότεοι τόποι τῆς τε κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μικρασίας ὀφείλουσι τὴν εὐκρίνειαν τῆς μνημειακῆς αὐτῶν ἱστορίας εἰς τὴν ἰδιοφυίαν καὶ τὴν διαύγειαν τῆς διανοίας τοῦ Γουλιέλμου Dœrpfeld, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ χάους συμμικτων καὶ ἀδιαγνώστων ἐρειπίων ἠδύνατο ἐκάστοτε νὰ διεξάγῃ μετὰ σπανίας εὐστοχίας τὸ ἔργον τοῦ ἀναδημιουργοῦ τῶν περιόδων τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων, οὕτω δὲ ἐσχημάτισε σχολὴν ἐκθρέψασαν πλείονας τῆς μιᾶς γενεᾶς καὶ προήγαγε τὴν ἐπιστημονικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀνασκαφῶν. Ἰδρύσας δὲ καὶ ἀσκήσας τὸ καινουργὸν τοῦτο σύστημα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτοι εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς σημαντικώτατος διεθνῆς ἀρχαιολογικὸς στίβος, ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ μετέχοντα τῆς εὐγενεστάτης ταύτης ἀμίλλης καὶ ὑπερηφάνως φέροντα τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας ταύτης. Μέγιστος δὲ παράγων τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν διδαγμάτων τοῦ Dœrpfeld ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ ἐξαιρετικὴ διαύγεια τοῦ ὕφους καὶ τὸ πειστικὸν τῆς ἐκθέσεως, ὥστε λέγεται ὅτι Ἕλληνας ἐπιφανῆς ἀρχαιολόγος χαριτολογῶν ποτε εἶπεν ὅτι «ὁ λόγος τοῦ Dœrpfeld ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἄσμα τῶν Σειρήνων, ὁ δὲ θέλων νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν γοητείαν αὐτοῦ πρέπει, ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς, νὰ προσδέσῃ ἑαυτὸν πρὸς ἰστὸν καὶ νὰ φράξῃ τὰ ὦτά του διὰ κηροῦ». Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμεθα καὶ ἄλλως εὐγνώμονες πρὸς τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα, διότι μετασχὼν ὡς ἀρχιτέκτων εἰς πλείονας Ἑλληνικὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς συνετέλεσε πλείστον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχιτεκτονικῶν εὐρημάτων καὶ συνέδεσεν ἀρρήκτως τὸ ὄνομά του καὶ μετὰ τῆς Ἑλευσίνος καὶ μετὰ τοῦ Σουνίου καὶ μετὰ τῆς Ἐπιδάφρου καὶ μετὰ τοῦ Ἀμφιαρείου τοῦ Ὠρωποῦ καὶ μετ' ἄλλων τόπων.

Ὁ Γουλιέλμος Dœrpfeld ἀνήκει εἰς τὴν σεπτὴν χορείαν τῶν μεγάλων δαδούχων τῆς ἀρχαιολογίας, πᾶσα δὲ παράτασις τῆς ζωῆς

του ἀποτελεῖ θεορμὴν καὶ εἰλικρινῆ εὐχὴν πάντων τῶν ἐν πάσῃ γωνίᾳ τῆς γῆς ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην συναγωνιστῶν.

Τὸν λόγον στρέφοντες νῦν πρὸς τὰ ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1933 προτάσσομεν τὴν περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἔκθεσιν.

1. Ἐν Μαραθῶνι ἀνέσκαψεν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηριάδης, ἐξακολουθήσας παλαιὰς του ἐρεῦνας ἀρξαμένας ἤδη τῷ 1926.

Σκοπὸς τῆς τελευταίας ταύτης ἐργασίας ἦτο ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου, τὸ κατὰ Πίνδαρον ἐν μυχθῷ Μαραθῶνος.

Ἡ ἀναζήτησις ἐγένετο παρὰ τὸ Μετόχι τοῦ Βρανᾶ, πολὺ πλησιέστερον ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Μαραθῶνα παρὰ εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τὴν ἀκόμη καὶ σήμερον καλουμένην Αὐλῶνα, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ἐκ Μαραθῶνος πρὸς τὴν Οἰνόνην (σήμερον Νοινόνην) ὁδὸς οὐχὶ μακρὰν τῆς πύλης τοῦ ἀγροκτήματος τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τῆς Ῥηγίλλης περὶ τὴν νῦν Μάνδραν τῆς Γρηᾶς.

Τὸ Ἡράκλειον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τῆς πόλεως Μαραθῶνος, ὡς ὑποδεικνύουσιν αἱ φιλολογικαὶ μαρτυρίαι.

Ἄφοῦ ἐξερευνήθη πᾶσα ἡ βορεία ὑπῄρεια τοῦ βουνοῦ Ἀγριελίκι ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Μαραθῶνος μέχρι τοῦ μετοχίου τοῦ Βρανᾶ καὶ τῆς χαράδρας τῆς Ῥαπετόζας, ὁ κ. Σωτηριάδης πιστεύει ὅτι ἡ θέσις τοῦ τεμένους τοῦ Ἡρακλέους εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν προεξοχὴν τοῦ βουνοῦ, ἐφ' ἧς ἐγείρεται τὸ ἐκκλησίδιον Ἅγιος Δημήτριος. Ἐκεῖ ὑπάρχει φρέαρ καὶ ἀληθῆς πηγὴ ἀρίστου ποσίμου ὕδατος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐτροφοδοτεῖτο καὶ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον εὐρεθὲν εἰς πολλὰ κατὰ τόπους λείψανα καὶ κατερχόμενον μέχρι τῶν κτισμάτων τοῦ Ἡρώδου εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν θέσιν Νησί ἢ Βορός. Ἄλλως ἡ περιοχὴ ὅλη εἶναι ξηρὰ καὶ ἄνυδρος.

Ἄλλο σημεῖον ἐρευνῶν ἐν Μαραθῶνι εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ θολωτοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου, ἡ ὁποία ἐν μέρει μόνον ἐξετελέσθη

τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ μηχανικοῦ κ. Fernand Ghiol, ἔφερε δὲ εἰς φῶς μέγα μέρος τοῦ δρόμου καὶ τὸ ἄνοιγμα τὸ ἀντὶ θύρας φέρον εἰς τὴν κυψέλην τοῦ τάφου. Ἡ κυψέλη εἶχεν ἐπίχωσιν ὕψους μέχρις ἕξ μέτρων. Ἡ δοκιμαστικὴ τάφρος ἀνεκάλυψε παχὺ στρώμα τέφρας καλύπτον τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος τῆς κυψέλης, ἀνάμικτον δὲ μετὰ πολλῶν ὀστέων βοῶν, αἰγοπραβάτων καὶ πτηνῶν, λειψάνων θυσιῶν ἐπὶ βωμοῦ παρὰ τὸν τάφον ὑπάρχοντος, ἕξ οὗ προέρχονται καὶ μεγάλοι λίθοι τοῦ χειμάρρου καὶ τεμάχια ἀνθράκων ἐκ ξύλων δρυὸς ὡς καὶ τεμάχια ἀγγείων ἀγανώτων καὶ τινα καλλιτέρων ἐγγυρῶμων Μυκηναϊκῶν. Μεταξὺ τῶν λίθων ἀνευρέθη καὶ ἡ παχεῖα στρογγύλη κλεῖς τῆς κορυφῆς τῆς θόλου τῆς κυψέλης, ὡσαύτως δὲ καὶ τεμάχια λίθων προερχόμενα ἐκ τοῦ συληθέντος ἤδη εἰς παλαιούς χρόνους τάφου. Ἡ ἐντελὴς ἐκσκαφὴ τοῦ τάφου, ἡ ὁποία ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ γίνῃ, παρουσιάζει βεβαίως λόγῳ τῆς ἐρειπώσεως μεγάλης δυσκολίας, ἀλλ' ἡ κατάλληλος ὑποστήριξις τῶν παρειῶν τῆς κυψέλης, ἀρξαμένη ἤδη, θέλει ἐξασφαλίσαι τὴν πλήρη κάθαρσιν τοῦ μνημείου. Ὁ δρόμος τοῦ θολωτοῦ τάφου ἔχει πλάτος δύο μέτρων καὶ ὕψος 2 μ. 80.

Ὀλίγον πέραν τοῦ πρὸς τὸ βουνὸν Κοτρῶνι ἐστραμμένου μετώπου τοῦ τετειχισμένου τεμένους τοῦ Ἡρακλέους εὐρέθησαν τὰ λείψανα μικροῦ ναοῦ διαστάσεων μ. 11×6 καὶ πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων τοῦ 4^{ου} καὶ τοῦ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Περαιτέρω κατ' ἄλλον τόπον εὐρέθη κατὰ τμήματα τὸ πῆλινον ὑδραγωγεῖον, ἀσφαλῶς, τοῦ Ἡρώδου, τὸ ἐξυπηρετοῦν τὰ παρὰ τὴν θάλασσαν μνημεῖα τοῦ ἀνδρός, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια ἀποτελοῦσι σήμερον καὶ μακρόθεν δρατοὺς λοφίσκους.

Παρὰ τὰ Ἡρώδεια ταῦτα κτίσματα εὐρίσκονται καὶ τὰ λείψανα μνημείου τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἔχοντος τὰ θεμέλια ἐκ λίθου ἀρουραίου, ἀδιαγνώστου δὲ ἀκόμη προορισμοῦ.

Ἄξιον ὅμως ἰδίας προσοχῆς καθίσταται τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Ἡρώδου οὐχὶ μόνον καθ' ἑαυτὸ ὡς τεχνικὸν ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἐμμέ-

σως, διότι δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ, κατὰ τὸν κ. Γ. Σωτηριάδην, ὡς τοπογραφικὴ ἔνδειξις περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἡρακλείου.

Ἡ περὶ τὸ μετόχιον τοῦ Βρανᾶ καὶ τὴν Αὐλῶνα χώρα, ἡ μεταξὺ τῶν λόφων Ἀγριελίκι καὶ Κοτρῶνι κειμένη, στερεῖται ὕδατος. Ἐνδεχομένη πηγὴ πρὸς τροφοδότησιν τοῦ Ἡρωδείου ὕδραγωγείου εἶναι ἡ χαράδρα τοῦ Διονύσου - Βρανᾶ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρώδου τὸ ὕδωρ τοῦτο θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνύδρου χώρας.

Σήμερον ἐκ τῆς χαράδρας τῆς Ῥαπετόζας δὲν λαμβάνεται ὕδωρ κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον.

Παραμένει ἄρα ἡ μόνη ἀστεῖρευτος πηγὴ ἡ παρὰ τὸν πλάτανον καὶ τὸ φρέαρ τοῦ περιτειχισμένου τεμένου, τοῦ κατὰ τὸν κ. Σωτηριάδην Ἡρακλείου, διότι σπουδαῖον τῆς εἰκασίας στήριγμα φαίνεται ἡ ὑπαρξίς ἐκεῖ ὕδατος, ὡς καὶ ἡ ἔλλειψις οἰουδήποτε ἄλλου καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν περιτειχίστου χώρου δυναμένου νὰ εἶναι Ἡράκλειον.

Πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ εἰκαζομένου Ἡρακλείου, ἐντὸς δὲ τῶν ἀμπελώνων εὐρέθη ἀρχαῖκὴ καλῶς σφριζομένη ἐπιγραφὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ.: ΗΟΡΟΣ/ΤΕΜΕΝΟΣ/ΑΘΕΝΑΑΣ, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει, ἐκεῖ που, τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἄλλου τεμένου.

Ἐκ τῶν πλησιοχώρων τόπων περισυνελέγησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὸ δημοτ. σχολεῖον Μαραθῶνος καὶ ἄλλαι τινες ἐπιγραφαί, ὧν μία, τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος, λέγει: Θεαγένης Γύλητος Προβαλίσιος ἀνέθηκεν, Ὀνητορίδης ἐπόησεν. Οὔτε ὁ Θεαγένης οὔτε ὁ Γύλης οὔτε ὁ γλύπτης Ὀνητορίδης εἶναι ἄλλοθεν γνωστός.

* Ἄλλη ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ λέγει: Δημοκράτεια Δημοφάνους.

Ἐκ τῆς θέσεως Μάρμαρα ἀνεσύρθη βᾶθρον ἀγάλματος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Ἀθηναῖς Τελεσιουργοῦ.

Ἡ συνέχεια τῆς ἐργασίας ἐν Μαραθῶνι εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον

εὐκταία, καθ' ὅσον ἡ ὀσημέραι ἐντεινομένη καλλιέργεια ἐνδέχεται νὰ βλάψῃ ἀνεπανορθώτως τὸν κρυπτόμενον ἀρχαιολογικὸν πλοῦτον.

2. Ἐν Ν. Ἀγγιᾶλφ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας τῶν χριστιανικῶν Θεσσαλικῶν Θηβῶν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου. Σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1933 ἦτο ἡ περαιτέρω ἀποκάλυψις τῆς τρίτης μεγάλῃς βασιλικῆς ἐντὸς δύο ἄλλων γηπέδων (Ζορμπᾶ καὶ Εὐλογημένου).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀνευρέθη τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους τῆς βασιλικῆς, μήκους 20 μ. καὶ πλάτους 5 μ, συνισταμένου δὲ ἐκ γεωμετρικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον σχημάτων ἐν συνδυασμῷ μετὰ πλοχμῶν καὶ ἐλίκων. Ἡ διάκρισις τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων ἐν ταῖς λεπτομερείαις καθίσταται ἀκόμη δυσχερὴς ἔνεκα τοῦ ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας ἐπικαθημένου ἀκόμη ἐπιπάγου ἐξ ἀσβέστου. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ στρώματος τούτου θέλει διευκολύνει οὐχὶ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὅλου διακοσμητικοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκριτικὴν αὐτοῦ μελέτην πρὸς τὰ βαθύτερον εὑρεθέντα παλαιότερα ψηφιδωτὰ δάπεδα οὕτως, ὥστε νὰ ἀποκτήσωμεν πληρεστέραν εἰκόνα τῆς ἐξελιξέως τῆς τέχνης τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τοῦ 5^{ου} μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 7^{ου} αἰῶνος, ὅτε κατεστράφησαν αἱ Θεσσαλικάι Θῆβαι.

Πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν τῆς μελέτης συντελεῖ καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἄλλου ψηφιδωτοῦ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ καὶ βαθύτερον τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ δεξιοῦ κλίτους, ἀρχαιότερου δὲ προφανῶς τούτου, καθ' ὅσον ὁ τοῖχος τοῦ δεξιοῦ κλίτους ἔχει θεμελιωθῆ ἔπ' αὐτοῦ.

Τὸ ἔξω τοῦ ναοῦ ἀνευρεθὲν ψηφιδωτὸν τοῦτο ἔχει γεωμετρικὰς διακοσμήσεις (σπειρομαϊάνδρους μετὰ συνεχομένων ἀγκυλωτῶν σταυρῶν) καὶ ἐκτείνεται εἰς ἰκανὸν διάστημα δεξιὰ τοῦ ναοῦ. Ἄτυχῶς διὰ τὸ βάθος τῆς ἐπιχώσεως ἢ διευκρίνησις τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου ἐν τῷ συνόλῳ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναβληθῆ εἰς προσεχῆ ἔρευναν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ κατώτερον τοῦτο ψηφιδωτὸν ἀνήκει εἰς προγενέστερον κτίσμα τοῦ 5^{ου} ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6^{ου} μ. Χ. αἰῶνος, ὅτι δὲ βραδύτερον — ἴσως πολὺ

μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ—νέον κτίσμα ἀντικατέστησε τὸ παλαιόν.

Δεύτερον σημεῖον ἐρεῦνης κατὰ τὸ 1933 ἦτο ὁ ἀπὸ τοῦ τριβήλου ἐσωτερικὸς χώρος τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυπεν ἐνταῦθα μαρμαρόστρωτα μέρη τοῦ δαπέδου καὶ πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ διακοσμητικὰ γλυπτά, ἐν τεμαχίοις ἀτυχῶς, ἀλλὰ παρέχοντα σαφῆ εἰκόνα τῶν δύο περιόδων τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου.

Ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους κιονοστοιχιῶν μόνον τῆς ἀριστερᾶς σφίζεται ὀπωσδήποτε καλῶς ὁ ὑψηλὸς στυλοβάτης, ἀποτελούμενος ἐκ τραχυτῶν ἐρυθρωπῶν, κειμένων ἐπὶ χθαμαλῆς ἀργολίθου ὑποθεμελιώσεως καὶ φερόντων ἰωνικὰς βάσεις. Τῆς δεξιᾶς κιονοστοιχίας εὐρέθησαν μόνον μέρη τῶν βάσεων, ἐλάχιστοι δὲ τραχύται τοῦ στυλοβάτου σφίζονται κατὰ χώραν, ἀλλ' ἀνευρέθησαν πλεῖστα τεμάχια τῶν κορμῶν τῶν κίωνων ἐκ μαρμάρου τῆς Προκονήσου ὡς καὶ δύο κιονόκρανα ἀναδιπλούμενα μετὰ διατρήτων φύλλων ἀκάνθου (ὡς τὰ τῆς Ἀγ. Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως) καὶ ἔχοντα ἀπλᾶ ἐπιθήματα φέροντα ἐν τῷ μέσῳ τῶν στενῶν πλευρῶν μόνον Λατινικὸν σταυρόν.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεταγενεστέρως περιόδου, προερχόμενα προφανῶς ἐκ νεωτέρας διασκευῆς τοῦ δευτέρου τούτου ναοῦ.

Τρίτον σημεῖον τῆς ἐρεῦνης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μέσου καὶ δεξιοῦ μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος ὡς καὶ τοῦ αἰθρίου τῆς βασιλικῆς.

Τὸ δάπεδον τοῦ ἐσωτερ. νάρθηκος ἀποτελεῖται ἐκ μαρμαροθετημάτων, τὸ δὲ δάπεδον τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος ὡς καὶ τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου εἶναι ψηφιδωτόν.

Καὶ τὸ μὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ἐξωτ. νάρθηκος εἶναι γεωμετρικῆς συνθέσεως ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων κύκλων πλαισιουμένων διὰ πλοχμῶν καὶ ἐχόντων ἐγγεγραμμένους ῥόμβους, ἐναλλάξ κυανοῦς καὶ λευκοῦς, περικλειόμενον δὲ ἐν τῷ συνόλῳ ὑπὸ

διπλῆς ζώνης συμπλεκομένων τόξων μετὰ μικρῶν σταυρῶν, ἔξωθεν δὲ τούτων σπειρομαιάνδρων.

Ἀξιολογότερον εἶναι τὸ ἀποκαλυφθὲν μικρὸν τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου, διότι περιέχει καὶ ζωικὰς παραστάσεις ἐλάφων καὶ ταῶν καὶ ἄλλων πτηνῶν, ῥαμφιζόντων ἀνθύλλια ἢ φύλλα κλαδίσκων.

Τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου εἶναι προφανῶς ἀρχαιότερα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους, διότι εὐρίσκονται χαμηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τῶν κλιτῶν τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν βάθος, εἰς ὃ καὶ τὸ ὑπὸ τὸ θεμέλιον τοῦ τοίχου μνημονευθὲν ἀνωτέρω ψηφιδωτὸν δάπεδον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἀρχαιότεραν χρονολογικὴν βαθμίδα. Ἡ ὕψωσις τοῦ δαπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τῶν κλιτῶν ἐγένετο δι' ἐπιχώσεως ἐκ κονιαμάτων καὶ ἄλλων λειψάνων τοῦ ἐρειπωθέντος ἀρχικοῦ οἰκοδομήματος, ἀνερχομένης εἰς τὰ κατώφλια τῶν διαμέσων θυρῶν τῶν ναρθήκων εἰς 0.30. Κατὰ ταῦτα τὰ ἄθικτα μέρη τοῦ ἀρχικοῦ κτίσματος εἶναι τὸ αἶθριον καὶ ὁ ἐξωτερικὸς νάρθηξ, ἐν ᾧ ἡ μεταγενεστέρα διασκευὴ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος. Τὸ αὐτὸ παρατηρήθη προηγουμένως καὶ εἰς τὰ προσκτίσματα δεξιὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου.

Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων συνάγομεν περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ κτίσματος τὰ ἑξῆς χρονολογικὰ συμπεράσματα:

1) Ὅτι τὰ παρατηρηθέντα λείψανα ἀρχαιότερας περιόδου ἀνάγονται εἰς οἰκοδόμημα, ἀκαθορίστου ἀκόμη προσορισμοῦ, ἀνήκον δὲ εἰς τοὺς ἐσχάτους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν βαθυτέρων ψηφιδωτῶν δαπέδων τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

2) Ὅτι ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ προγενεστέρου τούτου κτίσματος ἀνηγέρθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 6^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7^{ου} μ. Χ. αἰῶνος ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλική, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσι τὰ

κιονόκρανα, τὰ ἐπίκρανα καὶ τὰ ὑψηλότερον κείμενα ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ δεξιοῦ κλίτους καὶ τῶν δεξιᾶ τῶν ναρθήκων συνεχομένων προσκτισμάτων. Μεταξὺ τῶν διακοσμητικῶν ἀρχιτεκτονικῶν γλυπτῶν, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν χωμάτων, ἐξέχουσαν σπουδαιότητα ἐνέχουν ὁκτὼ ὀρθογώνιαι πλάκες (0.42 - 0.45 × 0.37, πᾶχ. 0.04) μετ' ἀναγλύφων, εὐρεθεῖσαι ἐν τῇ δεξιᾷ στοᾷ τοῦ αἰθρίου. Τὰ κύρια θέματα τῶν ἀναγλύφων εἶναι τέσσαρα: α') δελφῖνες ἐκατέρωθεν ἀνθεμίου ἀπολήγοντος εἰς τρίαιναν, β') ἐκατέρωθεν κανθάρου ἐξέρχονται ἐκ κεράτων αἱ δίδυμοι κεφαλαὶ ἀετῶν, ἐκ τούτων δὲ ἡ μία πίνει ἐκ τοῦ ἀγγείου, γ') ἐρωδιὸς ἢ πέρδιξ ἐν μέσῳ ἐσχηματοποιημένων φυτῶν δάκνει ὄφιν καὶ δ') φύλλα ἀκάνθου καὶ τρίφυλλα ἐντὸς ἐλίκων. Αἱ πλάκες αὗται ἦσαν προωρισμένοι, κατὰ τὸν κ. Σωτηρίου, δι' ἐπίκρανα παραστάδων, ὃ δὲ τρόπος καθ' ὃν εὐρέθησαν, ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι δὲν εἶχον ἀκόμη χρησιμοποιηθῆ, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 6^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἄξιόλογα εἶναι ὡσαύτως τὰ ἀρχαιότερα τρία ἐπίκρανα, φέροντα ἐξέχοντα φύλλα ἀκάνθου, τῶν ὁποίων ἡ τεχνοτροπία ἀνήκει εἰς τοὺς ἐσχάτους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἐνέχει δὲ τὸ πρᾶγμα ἰδίαν σημασίαν διὰ τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰ παλαιοχριστιανικά. Φαίνεται ὅτι τὰ ἐπίκρανα ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ εἰς τὸ χριστιανικὸν κτίσμα, ἀποτελεῖ δὲ ὁ δανεισμὸς οὗτος συμβολικὴν, τρόπον τινά, εἰκόνα τῆς ἐν πολλοῖς σημείοις ἐκφαινομένης καταγωγῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμητικῆς τῆς χριστιανικῆς καθ' ὅλου τέχνης, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, οἷα αὕτη ἐξελισσομένη διεμορφώθη κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Πρὸς τούτοις ὁ κ. Σωτηρίου ἀναφέρει ὅτι καὶ τετάρτην βασιλικὴν ἐπεσήμανε διὰ μικρᾶς σκαφῆς κατὰ τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Ν. Ἀγγιᾶλου ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα «Ἅγιος Δημήτριος». Ἐκτὸς τῶν θεμελιῶν τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ τῆς δεξιᾶς κιονοστοιχίας παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ, ἀνευρέθη ἀριστερὰ τῆς

κιονοστοιχίας ἀξιολογώτατον τμήμα μαρμαρίνου ἄμβωνος τοῦ 5^{ου} ἢ 6^{ου} μ. Χ. αἰῶνος φέρον κόγχας, ἀναγλύφους ἀετοὺς μετ' ἀνοικτῶν περύγων καὶ φοινικοειδεῖς διακοσμῆσεις.

Παρὰ τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας ἐγένετο καὶ περισυλλογὴ διεσπαρμένων ἀνὰ τὴν Ν. Ἀγχιάλον ἐπιτυμβίων χριστιαν. ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἀξιόλογον τοπικὴν συλλογὴν.

Οὕτω τὸ ἐν Ἀγχιάλῳ συντελούμενον ἔργον μέλλει ἀσφαλῶς νὰ ἀποβῆ καὶ ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ συνεχείᾳ αὐτοῦ σπουδαιοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

3. Ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἐξηκολούθησεν ἡ Ἐταιρεία τὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας ἀπὸ τινων ἐτῶν διεξάγει διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κεραμοπούλλου.

Κατὰ τὸ 1933 ὁ κ. Κεραμοπούλλος εἶχεν ὡς βοηθὸν τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἀποσταλέντα ἐκεῖ ἐπιμελητὴν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Μπακαλάκη, ἀναθέσας δὲ εἰς τοῦτον τὴν συνέχειαν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Φλωρίνης, ἠδυνήθη νὰ ἀφοσιωθῆ ἀπερίσπαστος ὁ ἴδιος εἰς τὰς τοπογραφικὰς σκαφὰς τῆς ὑπολοίπου Δ. Μακεδονίας, τεινούσας πάσας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀδιακόπου συνεχείας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας, ἄλλως γνωστοῦ μετὰ μεγάλων χασμάτων.

Ἡ Φλώρινα ταυτιζομένη πιθανῶς πρὸς τὴν Ἡράκλειαν τὴν ἐπὶ τοῦ Λύκου ἢ ἄλλως Λύγκου λεγομένου ποταμοῦ, ἦτοι αὐτοῦ τοῦ διαρρέοντος τὴν σημερινὴν πόλιν, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ κ. Κεραμοπούλλου, μετατοπίζει πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἀρχαίαν πόλιν, ἥτις ἄλλως τίθεται παρὰ τὸ Μοναστήριον.

Ἡ κατὰ τὸ 1933 γενομένη διὰ τοῦ κ. Μπακαλάκη ἀνασκαφικὴ ἐργασία ἐν Φλωρίνῃ ἔτυχε τῆς γενναίας ἐπικουρίας τοῦ δήμου Φλωρίνης καὶ τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἐκεῖ Νομάρχου, αὐτὴ δὲ ἡ παρουσία τοῦ κ. Μπακαλάκη μαρτυρεῖ καὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας διὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐργασίας.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ 1933 ἐσυνέχισαν τὰς τῶν προηγουμένων ἐτῶν 1930 καὶ 1931 πρὸς Α τῆς τότε ὑπὸ τοῦ κ. Κεραμοπούλλου ἀνακαφείσης ζώνης καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῆς, ἀποτέλεσμα δὲ ἦτο ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἄλλων διαμερισμάτων τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀποκάλυψις ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς ἀνασκαπτομένης πόλεως καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος 37 μέτρων περιπίου καὶ πλάτους 1^μ, 75-2^μ. Ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ εἶναι ἀπλῆ καὶ ἐστερημένη σκυροστρωσίας ἢ ἄλλου τινὸς ὁδοστρώματος, δὲν ἔχει δὲ καὶ ὑπόνομον. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς βάθος 1.25 ἐντὸς ἀμμώδους στρώματος εὐρέθησαν πολλὰ ὄστρακα μεγαρικῶν σκύφων καὶ ἓν μικρὸν ἀγαλμάτιον χαλκοῦν ἀνδρὸς κρονοφοροῦντος. Ἐνδιαφέρουσα ἦτο ὡσαύτως ἡ ἀνεύρεσις σειρᾶς τετραγώνων πλίνθων, αἱ ὁποῖαι σκληρυνθεῖσαι διὰ τῆς πυρκαϊᾶς διετηρήθησαν ὡς μάρτυρες τῆς οἰκοδομίας τῆς τότε περιόδου.

Ἄλλα κινητὰ εὐρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων διαφόρων διαμερισμάτων τῶν οἰκιῶν τῆς ἀρχαίας πολίχνης εἶναι πῆλινά τινα ἀγαλμάτια καὶ ἀγγεῖα ἐφθαρμένα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τινὰ ὅμως καλλίτερον διατηρούμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδίαν σημασίαν ἔχει μεγαρικὸς σκύφος εἰς τεμάχια, φέρων ἀνάγλυφον, ὡς συνήθως, παράστασιν τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας μετ' ἐπιγραφῶν ἐρμηνευτικῶν τῶν λεπτομερειῶν τῆς εἰκόνος (Ἴλιον, Ἴλιου κατάληψις, Ὀδυσσεύς, Αἴας, Δούρειος Ἴππος κλπ.).

Ἄλλος μεγαρικὸς σκύφος, ἴσως συγγενοῦς παραστάσεως, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διακρινομένης ἐπιγραφῆς Ἀλέξανδρος, δὲν διεσώθη ὀλόκληρος. Πρὸς τούτοις εὐρέθησαν εὐλόγως μεταξὺ τῶν ἐρειπίων εἰς τεμάχια καὶ πολλὰ λείψανα ἀπλῶν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἀπηνθρακωμένα βαλανίδια καὶ ξύλα καὶ διάφορα μέταλλα ἐξαρτήματα τῆς οἰκοδομίας καὶ πόρπαι χαλκαῖ ὡς καὶ τεμάχια χαλκῶν σκευῶν μετὰ καλλιτεχνικῆς διακοσμίσεως. Ἐνδιαφέρουσαι δὲ εἶναι καὶ αἱ οἰκοδομικαὶ λεπτομέρειαι τῶν οἰκιῶν ὡς καὶ τὸ ἀπλοῦν αὐτῶν ἄλλως διάγραμμα, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς περιγράφονται ἐν τῇ ἐκθέσει.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων νομισμάτων τὸ ἀρχαιότατον ἀνάγεται

πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐκ δὲ τῶν διαφόρων ὀστράκων ἀγγείων τινά, διὰ τὴν ποιότητα τοῦ γανώματος, δύνανται νὰ ἀναχθῶσι καὶ μέχρι τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Ταῦτα εἰκαστικῶς ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς πολίχνης, ὡς πρὸς δὲ τὸ τέλος αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι δὲν ἐπέζησε τῆς πυρκαϊᾶς.

Ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἠσχολήθη περὶ τὰς ἑξῆς τοπογραφικὰς ἐρεῦνας:

α') Παρὰ τὸ χωρίον Ἄνω Κλειναὶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Καλῆς ἐβεβαιώθη ἡ ὑπαρξὶς ἀσβεστοκίστου ὄχρωματος Βυζαντιακοῦ, ἴσως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δεξαμενῆ.

Κατὰ τὴν πρὸς τὸν Καλὸν ἀνάβασιν εἰς θέσιν Μοναστηράκι εὐρέθησαν τὰ λείψανα μικρᾶς κώμης, τῆς ὁποίας διὰ προχείρου σκαφῆς ἐξηκριβιώθη ἡ καλὴ ὀπωσδήποτε κατάστασις καὶ ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν θραυσμάτων ἀγγείων ἑλληνιστικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.

β') Παρὰ τὸ χωρίον Πέτριαι (ἄλλοτε Πέτεροσκο) μετὰ τοπογραφικὴν λεπτομερῆ ἀναγνώρισιν τῆς πέριξ χώρας καὶ ταυτισμὸν τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου (νῦν Ἀρνίσσης) πρὸς τὴν ἀρχαίαν Βεγορρῆτιν, καθορίζεται ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς φυσικῆς διόδου μεταξὺ τοῦ λόφου Λίλικ καὶ τῶν βορείως τῆς Βεγορρῆτιδος ὑψωμάτων διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἑορδίας συγκοινωνίαν καὶ ἀναζητεῖται εὐλόγως ἡ ὀχύρωσις τῶν πυλῶν τούτων. Ὄντως δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λίλικ ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα μεγάλου τείχους ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἐκ μεγάλων ἀνωμάτων λίθων, ἄνευ ἀσβέστου συνηροσμένων, ἀνῆκον δὲ πιθανώτατα εἰς παναρχαίους χρόνους. Δοκιμαστικὴ σκαφὴ ἐκεῖ οὐδὲν ἄξιον λόγου κινητὸν εὑρημα ἀπεκάλυψε, ἡ δὲ σπάνις τοιούτων τεκμηρίων ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐξαφανισμὸν.

Ἄλλο τεῖχος ἀνεῦρεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος παρὰ τὴν Ἀνατολικὴν ἔξοδον τῆς διόδου τῶν Πετρῶν τριγωνικῆς διαμορφώσεως, μετὰ κτιστῶν σκελῶν καὶ ἔχον ὡς τρίτην ὄχυρὰν πλευρὰν αὐτὴν τὴν λίμνην. Κατὰ τὸ μέσον περιπτου ὑπάρχει διατειχίσμα ἐνοῦν τὰ δύο σκέλη. Τὸ κάτωθεν τοῦ διατειχίσματος μέρος τοῦ ὄχυροῦ εἶναι

ἄνευ ἀσβέστου, τὸ δὲ ἄλλο μετ' αὐτοῦ τοῦ διατειχίσματος ἀσβεστόκτιστον. Ἡ παραβολὴ πρὸς τὰ φρούρια τῆς Μακεδονίας, τῆς τε Πέλλας καὶ τῆς Σελίτσης καὶ τῆς Δέβρης, διδάσκει ὅτι ἐν πολλοῖς τόποις ὁ Ἰουστινιανὸς προέβη εἰς ἀνανέωσιν τῆς ὀχυρώσεως χρησιμοποιοῦσας πρὸς νέας οἰκοδομίας τοὺς λίθους τῶν ἀρχαίων Μακεδονικῶν φρουρίων.

Τὸ φρούριον τοῦτο τοῦ ἀνατολ. στομίου τῆς διόδου ἐπιβλέπει ἀσφαλῶς τὴν ἐκ τῆς Ἑγνατίας εἰσβολὴν πρὸς τὴν λίμνην ἧτοι εἰς τὴν Ἑορδίαν.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Πέτραι, εἰς ἀπόστασιν $1\frac{1}{2}$ ὥρας ἀπ' αὐτοῦ, ἐπὶ γηλόφου τινός, τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς Ἑορδαϊκῆς πεδιάδος, εὐρέθησαν τὰ λείψανα κώμης τῆς Ἑορδαίας καλούμενα νῦν διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος Γραδίστα. Κατὰ τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου ὑπάρχουσι τὰ λείψανα τείχους ἐκ λίθων μετρίων πηλοκτίστου ἄνευ ἀσβέστου. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ὅμως καὶ τὸ τοῦ Μοναστηρακίου τῶν Κλεινῶν, πιστεύεται ὅτι δὲν εἶναι αὐτοτελῆς ὀχυρωματικὸς περίβολος, ἀλλὰ οἱ συνεχόμενοι ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν ἀκραίων οἰκιῶν τῆς κώμης, ἐνισχυμένοι εἰς πάχος πρὸς σκοπὸν ὀχυρωτικόν. Διὰ προχείρου ἐκεῖ σκαφῆς ἀνευρέθησαν τεμάχια ἀγγείων terra sigillata, φαιῶν μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων κἄ. πραγμάτων τῶν μακεδονικῶν χρόνων, ἐν ᾧ οὐδὲν λείψανον Βυζαντιακὸν παρατηρήθη.

γ') Ἀναρράχη (Δέβρη).

Ἡ Ἀναρράχη κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Πτολεμαΐδος (πρῶην Καϊλάρ), ὑπέρεκειται δὲ τοῦ χωρίου ἢ βραχῶδης κορυφῆ Καστρι καλουμένη ὕψους 1103 μ. Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγα ἀσβεστόκτιστον τεῖχος ἔχον ἓνα πύργον πρὸς Α πιθανῶς δὲ ἀνά ἓνα καὶ πρὸς Β καὶ πρὸς Ν καὶ πρόσκτισμα πρὸς Δ καὶ πύλην πρὸς Ν. Ἐντὸς τοῦ τείχους διατηροῦνται λείψανα κτισμάτων ἄνευ ἀσβέστου, ἐντὸς δὲ τῶν χωμάτων εὐρέθησαν κέραμοι Ἑλληνικῆς μορφῆς. Νόμισμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εὐρεθὲν ἐκεῖ παρέχει τὴν ἡλικίαν τοῦ φρουρίου. Κάτωθεν τοῦ Βυζαντινοῦ τούτου φρουρίου εὐρέθη εὐρύτερος καλὸς περίβολος πολὺ ἀρχαιότερος, ἄνευ ἀσβέστου ἐκτισμένος, ἐκ

μεγάλων δὲ λίθων ἀποτελούμενος, κατεστραμμένος ὅμως κατὰ τόπους ὑπὸ τῶν οἰκοδομησάντων τὸ Βυζαντινὸν τεῖχος.

Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἀρχαιότερον τεῖχος κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἔθος τῶν πολλαπλῶν περιβόλων, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν κ. Κεραμόπουλλον, κατῆλθεν ἀπὸ Βορρᾶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα.

δ') Καὶ ἐν Ἐμπορίῳ παρὰ τὴν Ἀναρράχην ἐβεβαιώθη ἐπὶ λόφου ἢ ὑπαρξίς πύργου καὶ πολλαπλῶν τειχῶν ἀσβεστοκτίστων νεωτέρων ἴσως χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ε') Ἄλλος σταθμὸς τῶν τοπογραφικῶν τούτων ἐρευνῶν ἦτο τὸ Τσοτύλιον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀξιόλογα τυχαῖα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα γενόμενα ἐν τῇ πέριξ χώρα. Αἱ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ παρὰ τὴν θέσιν Σιανίστι ἔφερον εἰς φῶς τάφους τινὰς μεταγενεστέρους μετ' εὐτελῶν ἀγγείων καὶ νομίσματος τοῦ Κώνσταντος (333 - 350 μ. Χ.).

Πρὸς Β τοῦ Τσοτυλίου κατὰ τὴν θέσιν Μπουφάρι ὑπεράνω τοῦ χωρίου Λῶπες ὑπῆρχεν ἐκτεταμένη κώμη ἐπὶ δύο λόφον καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν λαιμοῦ μετὰ καλοῦ περιβόλου, ἴσως ποτὲ διπλοῦ, ἐκ λίθων πελεκητῶν. Τὰ διάσπαρτα ἀνὰ τοὺς ἀγρούς τεμάχια ἀγγείων ἑλληνιστικῶν καὶ ἄλλα λείψανα σκευῶν βιοτικῶν κ. ἄ. δεικνύουσι τὴν μακρὰν ζωὴν τῆς κώμης, παρὰ τὴν ὁποῖαν συνδέουσι τινες τὴν πόλιν τοῦ Ἡροδότου Λεβαίην πρὸς τὸ τοπωνυμικὸν Λῶπες καὶ τὸν παραπόταμον τοῦ Ἀλιάκμονος Λεμπίνι.

Ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης προέρχονται ψέλια χαλκᾶ τριγωνικῆς τομῆς μετ' ἐγγαράκτων συγκεντρικῶν κύκλων καὶ ἰχθυακάνθης, εὐρεθέντα, ὡς ἐβεβαιώθη, μετὰ νομίσματος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ἐκ τῆς περὶ τὸ Σιανίστι χώρας προέρχονται καὶ τινὰ ἄλλα ἀρχαῖα καὶ ἀξιόλογα χαλκᾶ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν εἰς τεμάχια, ὡς εὐρέθησαν, ὑπὸ τοῦ Ἡλία Παπανικολάου, συγκολληθέντα δὲ εἰς Ἀθήνας ἀπέδωκαν 1) ἀμφορέα, τοῦ ὁποῖου αἱ λαβαὶ καταλήγουσιν εἰς δελφίνα φέροντα εἰς τὸ στόμα λύραν, 2) χαλκῆν λεκάνην, ἔχουσαν λαβὰς κισσοπλέκτους, 3) κάδον χαλκοῦν ἀπλοῦν.

Παρά ταῦτα ἦσαν καὶ δύο ἑλλιπῆ πηλίνα ἀγαλμάτια Ἀφροδίτης καὶ τεμάχιον ἀργυροῦ κατόπτρου καὶ δύο σιδηροὶ πελέκεις κ.τ.τ. καὶ ἀρύβαλλος Κορινθιακὸς τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος, τεκμήριον οὗτος τῆς ἀρχαιοτάτης ζωῆς τῆς κόμης.

Ἄλλὰ καὶ ἐν Βουδουρίνῃ καὶ ἐν Μποχορίνῃ καὶ ἐν Παλαιογουλᾷ ἐπεσήμανεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος λείψανα τειχῶν καὶ κωμῶν ἀρχαίων, ἡ δὲ συνέχεια τῶν ἐρευνῶν του καὶ κατὰ τὸ προσεχὲς μέλλον θέλει ἀποβῆ ὡσαύτως πολύτιμος διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ἱστορικῆς τοπογραφίας τῆς Μακεδονίας.

4. Ἀνὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀχαΐαν ἐξηκολούθησεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὰς ἐρεῦνας Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Νικ. Κυπαρίσση.

Παρά τὸ θέρετρον Λομποκὰ τῶν χωρίων Μποντιὰ ἐπὶ μακροῦ γηλόφου ἐκ ψαμμίτου λίθου ὑπάρχουσι λαξευτοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι τῶν τελευταίων Μυκηναϊκῶν χρόνων.

Μέρος τῶν τάφων τούτων ἠρεύνησε κατὰ τὸ 1933 ὁ κ. Κυπαρίσσης, ἐκ δὲ τῶν τριῶν, τοὺς ὁποίους ἀνέσκαψε, δύο μὲν εὐρέθησαν σεσυλημμένοι καὶ κατεστραμμένοι, ἐντὸς δὲ τοῦ τρίτου ἀνευρέθησαν οἱ σκελετοὶ τῶν νεκρῶν καὶ τέσσαρα τυφλόστομα ἀμφορείδια καὶ ἓν κύπελλον καὶ ἡ χαλκῆ λεπίς μαχαιρίου.

Ἡ ἔρευνα τοῦ παρελθόντος ἔτους, εἰ καὶ περιορισμένη, διὰ τὰ γλισχρότατα μέσα, τὰ ὁποῖα κατ' ἀνάγκην ὑπῆρξαν τοιαῦτα, ἦτο ἐν τούτοις ἱκανὴ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἀπομεμακρυσμένον ἐκεῖνο καὶ ὄρεινὸν μέρος τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας ἐξετείνετο ὁ αὐτὸς προϊστορικὸς πολιτισμὸς, οἷος ἀνευρέθη καὶ εἰς τὰς ὑπολοίπους κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐρευνηθείσας Μυκηναϊκὰς νεκροπόλεις τῆς Ἀρχαίας Ἀχαΐας.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸ χωρίον Λάλουσι τῆς Τριταίας διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ὁμοίου νεκροταφείου. Ἐξαιρετικὴν δὲ σημασίαν ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι μέγα Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον ἐπεσημάνθη κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ παρελθόντος θέρους καὶ πλησίον τῶν Πατρῶν κατὰ τὴν θέσιν Σαμακιάν.

Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ δεύτερον Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται παρὰ τὰς Πάτρας, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1923 παρὰ τὰ ἄνω Σιχαινὰ ἀνεύρεσιν τοῦ πρώτου, παρέχεται δὲ οὕτω σαφῆς ἢ παναρχαία ἱστορία τῶν συνοικισμῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλεσαν βραδύτερον τὴν πόλιν Πάτρας τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἤτοι τῆς Ἀρόης, τῆς Μεσάτιδος καὶ τῆς Ἀνθείας. Τὸ παρὰ τὰ Σιχαινὰ νεκροταφεῖον ἐσχετίσθη ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ κ. Κυπαρίσση πρὸς τὴν Ἀρόην. Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Σαμακιάς εἰκάζεται νῦν ὡς ἀνήκον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ κ. Θωμοπούλου, ἐκεῖ τιθεμένην Μεσᾶτιν. Ὑπολείπεται ἄρα ὅπως ἐν προσεχεῖ ἐξερευνησῆαι τῆς νεκροπόλεως ταύτης ἀναζητηθῆαι καὶ τῆς τρίτης προϊστορικῆς πόλεως, τῆς Ἀνθείας, τὸ νεκροταφεῖον. Διὰ τῆς ἐξερευνήσεως ταύτης ἐκτὸς τῶν ἐνδεχομένων ἐνδιαφερόντων κινητῶν εὐρημάτων καὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς εἰκόνης τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνά τὴν ἀρχαίαν Ἀχαΐαν, ἐξ ἴσου σπουδαῖος, ἀν μὴ σπουδαιότερος, θὰ εἶναι ὁ καθορισμὸς ὁ τοπογραφικὸς.

5. Ἐν τῇ Σικυωνίᾳ χώρα ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ 1933 αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐταιρείας διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ὁρλάνδου.

Παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Κιάτου ἀνεσκάφη κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ πρὸ διετίας δοκιμαστικῶς σκαφεῖσα μεγάλη χριστιανικὴ βασιλική.

Ἡ βασιλικὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῶν λεγομένων ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν, τῶν ἐπιμήκων δηλ. ὀρθογωνίων κτισμάτων μετ' ἐσωτερικῶν κατὰ μῆκος κιονοστοιχιῶν. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Κιάτου ἔχει μῆκος μὲν περὶ τὰ 65 μ., πλάτος δὲ μ. 21. Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει μῆκος 40 μ., τὰ δὲ λοιπὰ 25 καταλαμβάνει ὁ νάρθηξ καὶ τὸ ἀσφαλῶς εἰκαζόμενον, ἀλλὰ μὴ ἀνασκαφὲν ἀκόμη αἶθριον. Ὁ ναὸς ἔχει καὶ προσκτίσματα κατὰ μὲν Ν. πλευρὰν παρεκκλήσιον, ἔχον πολύχρωμον μαρμαρόθετον δάπεδον, κυβόσχημον ἀγίαν τράπεζαν καὶ βᾶθρον τοῦ τέμπλου μετὰ ἰωνικῶν γλυφῶν. Ἐκ τοῦ τέμπλου προέρχεται καὶ πλᾶξ θωρακίου μετὰ στεφάνου, ἐφ' ἧς μέρος τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς «καὶ πάντων καλλιεργ-

γούντων» ἤτοι πιθανῶς: Μνήσθητι Κύριε τοῦ δούλου σου (δεῖνος...) καὶ πάντων <τῶν> καλλιεργούντων.

Κατὰ δὲ τὴν Β πλευρὰν ὑπάρχει τετράγωνον κτίσμα ἐπικοινωνοῦν διὰ θύρας μετὰ τοῦ Β κλίτους καὶ ἐγκλειῖον δεξαμενὴν ἄνευ ὀπῆς ἐκροῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐβοήθει νὰ ἐρμηνεύσωμεν αὐτὴν ὡς κολυμβήθραν.

Δύο ἄλλα ὀρθογώνια διαμερίσματα εὐρίσκονται κατὰ τὰς δύο στενὰς πλευρὰς τοῦ νάρθηκος, ἴσως ἐρμηνευτέα ὡς σκευοφυλάκια.

Ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἰσέρχοντο διὰ δύο θυρῶν καὶ ἐνὸς ἐν τῷ μέσῳ εὐρισκομένου τριβήλου. Τῶν κιόνων τοῦ τριβήλου εὐρέθησαν αἱ ὑψηλαὶ βάσεις καὶ ἐν κιονόκρανον συνθέτου κορινθιακοῦ τύπου μετὰ προτομῶν ὀκλαζόντων κριῶν ὑπὸ τὰς γωνίας τοῦ ἄβακος, κατὰ δὲ τὸ μέσον ἐκάστης πλευρᾶς μετὰ ἀειτῶν πατούντων ἐπὶ ὑπτίων μικρῶν βοῶν. Κριοφόρα κιονόκρανα ἐν Ῥαβέννη, Θεσσαλονίκη κατὰ Ῥωμαϊκὰ κιονόκρανα π. χ. τοῦ ναοῦ τῆς Ὁμονοίας ἐν Ῥώμῃ καὶ ταῦτα πάλιν κατὰ Μικρασιατικά.

Ἡ βασιλικὴ εἶναι, ὡς εἶπομεν, τρίκλιτος. Τὸ μεσαῖον κλίτος εἶναι πλατύτερον (10 μ.) τῶν δύο πλαγίων (5.50 μ.).

Τὰ κιονόκρανα εἶναι ἰωνικὰ μετὰ χωριστῶν ἐπιθημάτων φερόντων σταυροὺς καὶ γλυπτὸν διάκοσμον. Οἱ τοῖχοι τοῦ μεσαίου κλίτους ὑψούμενοι ὑπεράνω τῶν στεγῶν τῶν πλαγίων κλιτῶν ἔφερον παράθυρα. Γυναικωνίτης πιθανῶς δὲν ὑπῆρχε.

Ἰδίᾳ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ πρεσβυτέριον τοῦ ναοῦ, διότι καὶ καλῶς διατηρήθη καὶ εἰς μίαν μόνην περίοδον ἀνήκει, διότι ὁ ναὸς καταστραφεὶς δὲν ἀνεκτίσθη ποτέ.

Τὸ πρεσβυτέριον τοῦτο ἔχει τὸ πλάτος τοῦ μέσου κλίτους, δὲν ἐκτείνεται δὲ καὶ εἰς τὰ πλάγια, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξῆς. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο μερῶν ἤτοι τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ πρὸ αὐτῆς ὀρθογωνίου χώρου (8.35 × 6.50). Τὸ δάπεδον εἶναι πολύχρωμον μαρμαρόθετον, εἰς δὲ τὴν ἀψίδα κατὰ 0.25 ὑψηλότερον. Ἐκατέρωθεν τοῦ ὀρθογωνίου κατὰ μῆκος εἶναι τὰ βάθρα τῶν ἱερέων ἐπὶ δαπέδου ὕψους τοῦ τῆς ἀψίδος. Ἄλλα βάθρα ἐπὶ τοῦ ἡμικυκλίου

τῆς ἀψίδος, ἔχοντα ἐν μέσῳ μεγαλοπρεπέστερον τὸν θρόνον τοῦ ἀρχιερέως.

Ἡ Ἁγία τράπεζα εὑρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀρθογωνίου καὶ ἦτο μαρμαρίνη, ὅπως συμπεραίνεται ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῆς, εἶχε δὲ ὡς κάλυμμα πλάκα μὲ ἀνακεκαμμένα τὰ χεῖλη.

Τεμάχια τοῦ καλύπτοντος τὴν τράπεζαν κιβωρίου δὲν εὑρέθησαν. Τοῦ τέμπλου εὐρέθη ἄριστα διατηρουμένη ἡ παρίνη βάσις φέρουσα ἰωνικὰς γλυφὰς καὶ ἴχνη σαφῆ τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἄνω μέρους τοῦ τέμπλου ἀναπαριστωμένου ὡς ἑξῆς:

Ἐκατέρωθεν τῆς ὥραίας πύλης εἰς κίων ὑψηλὸς καὶ ἑκατέρωθεν τῶν κίωνων χαμηλὰ διάτρητα θωράκια μετὰ πεσσίσκων.

Καὶ ἄλλαι τινὲς λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τοῦ πρεσβυτερίου τάσσουσι τὸ σύνολον αὐτοῦ εἰς γνωστὸν τύπον παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν.

Ἐκ πασῶν τῶν σχετικῶν ἐνδείξεων ὁ κ. Ὀρλάνδος χρονολογεῖ τὴν βασιλικὴν τῆς Σικυῶνος-Κιάτου εἰς τὸν 5^{ον} μ. Χ. αἰῶνα καὶ συνδυάζων πρὸς πληροφορίαν ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους εὑρισκομένην περὶ Νέας Σικυῶνος ὡς μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς χριστιανικῆς Ἀχαΐας ἀπονέμει τὴν βασιλικὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

6. Ἐν Ἀμνισῷ τῆς Κρήτης τέλος ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Μαρινάτου, ὅστις εἶχε καὶ τὴν οικονομικὴν ἐνίσχυσιν ἐκ 10 χιλιάδων δραχ. ἐξ ἐράνων φιλαρχαίων φροντίδι τοῦ κ. Γ. Ζαρίφη συλλεχθέντων.

Συμπληρῶν τὰς ἐργασίας τοῦ 1932 ὁ ἀνασκάπτων καθώρισε τὸν προορισμὸν τοῦ πυργοειδοῦς οἰκοδομήματος ὡς δεξαμενῆς γλυκέος ὕδατος, διαρρυθμισθείσης ἐπὶ τὸ μνημειωδέστερον πρὸς περισυλλογὴν καὶ διαφύλαξιν πολυτίμου φλεβὸς ὕδατος, εὑρισκομένης ἐντὸς τῆς ἄμμου τοῦ αἰγιαλοῦ.

Κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις ἡ δεξαμενὴ κατεσκευάσθη κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην περίοδον τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς (Y M, 2-3), ἡ δὲ ποικιλία τοῦ ὕλικου καὶ τὸ ἀνομοιομερὲς τῆς

οικοδομίας δεικνύουσιν ὅτι ἡ δεξαμενὴ ἐκτίσθη δι' ὑλικοῦ παρακειμένων ἀχρήστων οικοδομημάτων.

Ὡσαύτως ἠρευνήθη ὁ ἀποθέτης τῆς Παλαιοχώρας περαιτέρω, ἀπεκαλύφθη δὲ καὶ τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον τὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀριθμεῖ πλείστας περιόδους. Τὸ ἀρχικὸν κτίσμα εἶναι ἐκ πελεκητῶν πώρων, τῶν ὁποίων οἱ δόμοι εἰσέχουσι ἀνερχόμενοι, ὥστε σχηματίζεται βαθμιδοειδῆς ἡ πρόσοψις τοῦ τοίχου. Οἱ πλείστοι τῶν λίθων φέρουσιν ἐγγάρακτον τρίαίναν, τοῦτο δὲ καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν χρονολόγησιν εἰς τὴν ΜΜ ἐποχὴν, δι' ἣν συμφωνοῦσι καὶ τὰ ἀφθόνως εὑρεθέντα ὄστρακα μεσομινωϊκῆς κεραμεικῆς.

Ἀβέβαιον εἶναι ἀκόμη πότε ἀκριβῶς τὸ κτίσμα τοῦτο κατεστράφη. Σαφὲς μόνον εἶναι ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνεπτύχθη ἐν τῷ κτίσματι θρησκευτικὴ λατρεία, ἡ ὁποία τουλάχιστον κατὰ τὸ τέλος τῆς γεωμετρικῆς περιόδου ὑπῆρχε. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ ὀλίγον πρότερον τὸ ἠρειπωμένον μινωϊκὸν κτίσμα ἀνεσκάφη καὶ ἐκαθάρθη πρὸς ἴδρυσιν ἱεροῦ. Τότε φαίνεται ὅτι τὰ μεσομινωϊκὰ λείψανα, κεραμικά τε καὶ ἄλλα, συνεσωρεύθησαν εἰς τὸν ἀποθέτην. Εἶναι δὲ τοῦτο τεκμήριον ὅτι τὸ μινωϊκὸν ἐκεῖνο κτίσμα ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἱερόν. Ἐκ τῶν εὑρημάτων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λατρεία ἐξηκολούθησεν ἄνευ διακοπῆς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν, ὅτε καὶ διεκόπη, ἡ δὲ διακοπὴ αὕτη δηλοῦται διὰ στρώματος ἄμμου, ἐπικαθημένου ἐπὶ στρώματος πάχους 0.70 περιέχοντος ποικίλα λείψανα κατεστραμμένων χαλκῶν σκευῶν, ἐργαλείων καὶ εἰδωλίων.

Μετὰ τὴν διακοπὴν ταύτην ἐγένετο ἀνασύστασις τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ πολὺ πενιχρότερου, ἡ δὲ διάρκειά τοῦ νέου τούτου ἱεροῦ φαίνεται ὅτι ἔφθασε μέχρι τοῦ 2^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

Τὰ στρώματα δὲν εὑρέθησαν ἐντελῶς ἀδιατάρακτα, ἀλλὰ τὰ κινητὰ εὑρήματα εἶναι ἐπαρκῆ καὶ σαφῆ πρὸς γενικὴν χρονολόγησιν.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων ἀξιολογώτερα εἶναι χαλκᾶ εἰδώ-

λια βοὸς καὶ αἰλουροειδοῦς ὀκλάζοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω μετὰ χαίνοντος στόματος. Ἔλλα τεμάχια κεφαλῆς λέοντος ἢ αἰλουροειδοῦς μεγέθους μικροῦ κυνός, σφουρηλάτου. Ἐπίσης ἀνευρέθη σύμπλεγμα θεότητος γυναικείας καθήμενης ἐπὶ ἵππου, ἀναλόγου πρὸς τὰς γνωστὰς παραστάσεις τῆς «Ἑλένης» ἐκ τοῦ τεμένου τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Μενελαίου τῆς Σπάρτης.

Ἐκ φαγεντιανῆς γῆς, αἰγυπτιακῆς δὲ προελεύσεως εἶναι ἀγαλμάτια τοῦ αἰγυπτίου θεοῦ Βησᾶ, ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης αἰσχυνηλῆς καὶ ἀγγεῖά τινα εὐρεθέντα εἰς τεμάχια, ὧν ἓν καὶ συνεκολλήθη.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν περιόδων εὐρέθησαν ἱκανὰ συντρίμματα καὶ κινητὰ εὐρήματα ὡς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ γενικωτέρα σημασία τῆς ἐρεῦνης τοῦ 1933 ἐν Ἀμνισῷ ἔγκειται εἰς τὸ πόρισμα ὅτι παρουσιάζεται κατὰ τρόπον σαφέστατον ἢ ἐπὶ παλαιότερου οἰκοδομήματος τῶν μινωϊκῶν χρόνων ἑξακολούθησις θρησκευτικῆς λατρείας κατὰ τοὺς πρωτοϊστορικοὺς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους. Ἀκόμη δὲ μεγαλητέρα θὰ ἦτο ἡ σημασία τοῦ πράγματος, εἰάν ἦτο δυνατόν νὰ δειχθῆ ὅτι καὶ τὸ παλαιότερον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα δὲν ἦτο κοινὸν κτίσμα ἀλλὰ ἱερόν, διότι τότε θὰ εἴχομεν καὶ τὸ πρῶτον μινωϊκὸν αὐτοτελὲς ἱερόν. Ἡ συνέχεια τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἀνασκαφῆς θὰ διασαφήσῃ καὶ τὴν ἀπορίαν ταύτην εἴτε θετικῶς εἴτε ἀρνητικῶς.

Παρὰ τὰς διὰ τὰς ἀνασκαφὰς γενομένας δαπάνας, ἡ Ἑταιρεία ἐδαπάνησε καὶ δρ. 62.122.15 πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, τῆς μόνης Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς βιβλιοθήκης παρὰ τὴν εἰδικὴν νομισματικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου. Ἔσχε δὲ ἐπαύξησιν ἡ βιβλιοθήκη καὶ διὰ δωρεᾶς 269 τόμων καὶ φυλλαδίων καὶ δι' ἀνταλλαγῆς 112 τόμων.

Πρὸς τούτοις ἐδημοσιεύθη δαπάναις τῆς Ἑταιρείας ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν αὐτῆς διὰ τὸ ἔτος 1932 ἐκ σελ. 116 ἀντὶ δαπάνης δρ. 26.272.70.

Ἐξετυπώθη ὡσαύτως ὁ τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος διὰ τὸ 1931 ἐκ σελ. 182 καὶ 117 εἰκόνων ἀντὶ δαπάνης δρ. 72.815.30, περιέχων πραγματείας ἀρχαιολογικὰς τῶν κ.κ. Οἰκονόμου, Μυλωνᾶ, Ξυγγοπούλου, W. Peek, Μαρίας Σωτηρίου, Σπ. Μαρινάτου Ἀ. Κεραμοπούλλου, Π. Ρεδιάδου, Γιαννοπούλου καὶ Βαμβουδάκη. Ἦρχισε δὲ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ἐπομένου τόμου τῆς Ἐφημερίδος, τῆς ὁποίας ὡς γνωστόν, ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1837, ἡ δὲ τρίτη περίοδος ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1883 οὐδεμίαν ὑπέστη ἔκτοτε διακοπὴν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑπὸ ἐκτύπωσιν τόμου συμπληρώνει τιμητικωτάτην διὰ τὰς ἡμετέρας προσπάθειας πεντηκοστύν.

Κατὰ τὸ 1933 ἐξηκολούθησεν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου 4823, δι' οὗ ἀνετέθη εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν ἡ ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς χώροις καὶ τοῖς μουσείοις ἀποκλειστικὴ πώλησις δελταρίων εἰκονογραφημένων καὶ φωτογραφιῶν ἀρχαιολογικῶν. Κατὰ τὸ 1932 ἡ μεγάλη δαπάνη πρὸς φωτογράφησιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ, τῇ Ἀκροπόλει, τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ κ.ά. μόλις ἐκαλύφθη ἐκ τῆς πωλήσεως ἀντιτύπων, ἀνεμένομεν δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ 1933, ὅπως ἀποβλέψωμεν εἰς περιθώριον κερδῶν, τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διανείωμεν, ὅπως διαγράφει ὁ εἰρημένος νόμος.

Ὅντως κατὰ τὸ 1933, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐντύπῳ ἰσολογισμῷ ἐμφαίνεται, ἠδυνήθη νὰ διανείμη ἡ Ἐταιρεία εἰς τοὺς φύλακας τῶν οἰκείων μουσείων τὸ κατὰ νόμον ποσοστὸν, ἀνερχόμενον εἰς δρ. 7.741. —, ἔχει δὲ πρὸς διάθεσιν διὰ τὰς βιβλιοθήκας τῶν οἰκείων μουσείων κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου δρ. 38.704.85, ἐγγραφομένης εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἐκράτησε δὲ τέλος ὑπὲρ ἑαυτῆς δρ. 30.963.85, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέρχεται τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου διαγραφόμενον ὑπὲρ τῆς Ἐταιρείας ποσοστὸν.

Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δοκιμαστικῶς ἐκτελεσθεῖσα ἐπὶ δύο ἔτη παρέσχεν εἰς ἡμᾶς ἀκριβῆ περίπου γνώμονα καὶ μέτρον τι κατὰ προσέγγισιν περὶ τῆς δυνατῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε

προκειμένου ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐμπορία αὕτη εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ὀργανομένη βαθμιαίως ἐπὶ τὸ τελειότερον κατὰ τὴν ἐκάστοτε πεῖραν, εἴτε καὶ δι' ἐκχωρήσεως εἰς ἰδιώτας διὰ πλειοδοτικοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας διαγωνισμοῦ, νὰ ἔχωμεν ὀπωσδήποτε ἐσχηματισμένον τὸ μέτρον τῶν ἀπαιτήσεων ἡμῶν.

Εἰς ἀνασκαφὰς ἐδαπανήθησαν δρ. 35.734.50 ἐπεκουρήθησαν δὲ αὐται δι' ἴσου ποσοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ ὅποιον κατέβαλε καὶ τὰ ὀδοιπορικὰ καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν μεταβάντων ἀρχαιολόγων.

Παρατηρεῖτε, Κύριοι Ἐταῖροι, διὰ τίνος γλίσχρου ποσοῦ ἐκινήθη ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1933. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπῆρξε κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος μικρότερον ἢ κατὰ προηγούμενα ἔτη, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐκ τῆς περιουσίας τῆς Ἑταιρείας εἰσοδήματα ἐμειώθησαν λόγῳ ἐλαττώσεως τοῦ τόκου τῶν ἐθνικῶν χρεωγράφων, εἰς ἃ καὶ ἡ Ἑταιρεία ἔχει ἐπενδεδυμένην τὴν περιουσίαν αὐτῆς. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ ἐκ 40.000 χαρτίνων δραχμῶν ἐτησίᾳ χορηγία τοῦ Δημοσίου διὰ τὸ 1933 πρὸς μεγάλην ἡμῶν ἐκπληξιν δὲν κατεβλήθη, ἠλαττώθησαν δ' οὕτω ἔτι μᾶλλον τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1933.

Σημειωτέον ὅτι ἡ χορηγία αὕτη τοῦ Δημοσίου ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ποσοῦ τῶν 600 χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν ἐτησίως, ἀποδιδόμενων κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσπράξεων τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἀρχαιοτήτων λαχείου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας μετὰ τοῦ τότε ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Κράτους Λαχείου τοῦ Στόλου, δὲν εἶναι συνδρομή, κυρίως εἰπεῖν, τοῦ Δημοσίου πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ἀλλὰ μερίδιον ταύτης ἀποδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ κοινοῦ λαχείου τοῦ προελθόντος ἐκ τῆς συγχωνεύσεως. Παρὰ τὸν σαφῆ χαρακτῆρα τῆς χορηγίας ταύτης ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἐκάστοτε τὴν δυσάρεστον ἐκπληξιν νὰ βλέπη ἐλαττούμενον ἀλματικῶς τὸ ἀποδιδόμενον ποσόν, μέχρις οὗ τοῦτο ἔφθασε

τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας χαρτίνων δραχμῶν, καθ' ὃν χρόνον τοῦναντίον αἱ ἀπὸ τοῦ κοινουῦ λαχείου εἰσπράξεις ἠϋξάνοντο ἀλματικῶς, ὃ δὲ εἰσφέρων τὸν κερδοφόρον ὄβολόν του πολὺς κόσμος εἶχε τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἐνισχύει ἐν δικαίᾳ μοίρᾳ ἀμφοτέρους τοὺς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ λαχείου σαφῶς δηλουμένους ἐθνικοὺς σκοποὺς.

Τὴν πικρὰν ταύτην διὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν παρεξήγησιν ἐτόνισε καὶ ἄλλοτε τὸ Συμβούλιον ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, εἵχομεν δὲ ἐλπίσει τότε πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ ἤρετο ἡ ἄνισος διανομὴ τῶν ἀπὸ τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου, τοῦ λεγομένου καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, διαρκῶς αὐξανομένων κερδῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δικαία ἐκείνη ἐλπίς τοῦ Συμβουλίου ἀπεδείχθη ματαία καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἑταιρείας κατεδικάσθη καὶ πάλιν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τοὺς περιορισμένους πόρους τῆς μικρᾶς αὐτῆς περιουσίας πρὸς προφανῆ ζημίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου.

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος νέας ἐλπίδας ἐσχημάτισε τὸ Συμβούλιον οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ εὐμενοῦς ἐνδιαφέροντος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ τῆς εὐλόγου προστασίας τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πραγματικῆς στοργῆς τοῦ οὐχὶ φιλαργύρως ἀλλὰ οἰκονομικῶς ἀποβλέποντος πρὸς τὴν πνευματικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἔθνους κ. Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ εὐκαιρία τῆς νέας διαρρυθμίσεως τοῦ λαχείου ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα, ὅτι δὲ οὐδεμία ἄλλη σκέψις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναστείλῃ τὴν πραγμάτων τῆς ἐκδηλωθείσης διαθέσεως, ἥτις δὲν θὰ εἶναι ἀπλῶς ἰκανοποιήσις τοῦ μέχρι τοῦδε παροραθέντος δικαίου, ἀλλὰ καὶ θετικὴ ἐθνικὴ ὑπηρεσία ἀποτελοῦσα τίτλον τιμῆς διὰ πᾶσαν Κυβέρνησιν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία μετὰ τινα ἔτη συμπληρώνει ἑκατονταετίαν ἀναμφισβητήτου σημασίας, ἐκπροσωπεῖ διὰ τοῦ ἔργου αὐτῆς σπουδαιοτάτην ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς κατευθύνσεως τοῦ Ἔθνους καὶ συνεργάζεται ἐν τούτῳ στενῶς μετὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρχαιολογικῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὁποία εἶναι εὐτυχῆς, διότι φιλοξενεῖ ἡ ἡμετέρα χώρα.

Ἄλλ' ἐν τῷ διεθνῇ τούτῳ στίβῳ δὲν συναγωνιζόμεθα τὸν εὐγενέστατον ἀγῶνα ἀπὸ ἴσων ὑποχρεώσεων. Τὰ πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς ὡς πρὸς πηγὴν ἐξευγενισμοῦ καὶ ἀνυψώσεως φερόμενα ἄλλα ἔθνη προσέρχονται ὡς ξένοι καὶ ἀπέρχονται ὡς ἰσοπολίται μεταφέροντες τὸν πυρσὸν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὡς δαδούχοι καὶ ἱεροφάνται τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἡ δὲ πρὸς στιγμὴν κλονισθεῖσα ἐκ τῶν ὑλιστικῶν διδασμάτων καὶ τῶν πραγματικῶν δῆθεν κατευθύνσεων τοῦ ἀνθρώπινου γένους παγκόσμιος συνειδήσις ἐπανευρίσκει τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἀφοσιώσει πρὸς τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον κλασσικὸν κόσμον.

Ἄλλ' ὅ,τι διὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλευθέρως ἐκλογῆς ὡς μέσου μορφώσεως, διὰ τοὺς κατοικοῦντας τὸ αὐτὸ ἔδαφος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεπήδησεν ὁ αἰώνιος ἐκεῖνος ἠθικὸς κόσμος, ἡ μελέτη αὕτη εἶναι καὶ ὑποχρέωσις καὶ καθήκον ἀπέναντι μιᾶς ἐθνικῆς πλέον ἱστορίας. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ μελέται ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ περιλαμβάνουσι μέγιστον μέρος τῆς ἐνδόξου ταύτης κληρονομίας ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 1830. Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ μακροτάτου τούτου πολιτισμοῦ ὑπὸ τὰς ποικίλας φάσεις τῆς διαδρομῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ παρὰ τὰς διακοπὰς καὶ τὰς πτώσεις ἐνιαίου καὶ ὁμοίου πρὸς ἑαυτό, ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ κανὼν τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἐὰν θέλωμεν νὰ συντελεσθῇ τι σπουδαῖον καὶ νὰ ἔχωμεν πολιτισμὸν Ἑλληνικόν, ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων καὶ διδασκόμενον ὑπὸ παθημάτων τοῦ παρελθόντος.

Διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ καταστῇ γενικώτερον αἰσθητὸν ὅτι αἱ ἀρχαιολογικαὶ σπουδαὶ δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἰδιοτρόπων τέρψεων μικρᾶς τινος ὁμάδος, ἀλλ' ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς πνευματικῆς κατευθύνσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς στερεᾶς αὐτοῦ προσηλώσεως πρὸς τὴν πάτριον ἱστορίαν. Ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν καὶ ἡ στοργὴ τοῦ Κράτους πρὸς τὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα θὰ ἀποτελέσῃ ἐνίσχυσιν τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἔθνους ἐπὶ βάσεις ἱστορικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κυρίως

στηριζόμενα τὰ ἔθνη ἐμεγαλουργησαν, ἐν ᾧ ἀπομακρυνθέντα ἀπὸ ταύτης πάντοτε συνετριβήσαν. Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ ταύτῃ τῶν σκέψεων αἰσθάνεται κανεὶς πόσον βαθεῖαν εἶχεν ἔννοιαν ὁ κόνδυλος ἐκεῖνος τοῦ νεαροῦ Ἀλκιβιάδου κατὰ διδασκάλου, ὁ ὅποῖος δὲν εἶχεν Ὅμηρον. Εἶναι αὐτόχρημα συμβολικὴ ἢ πρᾶξις ἐκεῖνη τοῦ ζωηροῦ Ἀθηναίου εὐπατρίδου καὶ δεικνύει ὅτι ἡ προσήλωσις λαοῦ τινος πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς εἶναι ἀλάνθαστος γνώμων τῆς εὐγενείας αὐτοῦ.

Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσω (ὁ Ἀλκιβιάδης) ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ καὶ βιβλίον ἤτησεν Ὀμηρικόν, εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὀμήρου, κονδύλῳ καθιζόμενος αὐτοῦ παρῆλθεν. Ἐτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον «εἶτ'» ἔφη «γράμματα διδάσκεις, Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν; οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις;»

Πλούταρχος ἐν β. Ἀλκιβιάδου § 7.